

גליון חגיגי מיוחד
למלאות עשר שנים

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בפש"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

13) 13

דידן נצח

שבת בראשית

גליון ד (תקטו)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

ברוקלין, ניו יארק

417 טראי עוועניו

היי תהא שנת נסים

מאנשים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר הצ"צ

שוח הארבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

פ ת ח ד ב ר

בשבח והודי להשי"ת מתכבדים אנו להגיש בפני צבור שוחרי התורה קובץ מוגדל זה של 'הערות וביאורים', המציין עם הופעתו לאור מלאות עשר שנים להופעתו.

אם בתחילת הופעתו של הקובץ, בשבת בראשית תשי"מ, נקרא עליו הפסוק "והי ראשיתו מצער", הרי שכעת, במלאות עשר שנים פוריות לאכסניא של תורה זו, נראה בעליל כי המשכו של הפסוק: "ואחריתו ישגה מאד" - אף הוא נאה לו.

המעייין במפתחות למעלה מחמש מאות הקבצים שראו אור במשך תקופת העשור של 'הערות וביאורים' אינו יכול שלא לעמוד נדהם מול השפע ומגוון הנושאים התורניים שנידונו בו, ועוד להתחשב בעובדה שרובם, ככולם, קשורים בצורה זו או אחרת בתורתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

גם לא תהא זו יוהרה לומר על קובץ זה שהוא היחידי בשטח ההוצאה לאור החב"די המחזיק מעמד ברציפות שכזו. גם כבוד לא קטן נחל הקובץ בשעה שזכה לעלות על שולחן מלכים בהתוועדויות כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבהזדמנויות רבות התייחס לדברים שנכתבו בו.

אף כי את החסות הרשמית על 'הערות וביאורים' נטל על עצמו מוסד החינוך 'אהלי תורה', שבכך נמצאה בימה מתאימה לעשרות תלמידי המוסד להעלות לראשונה בדפוס את ניצני-פרחי חידושי התורה שלהם, הרי שהקובץ פרש את חסותו על כלל הלומדים והמעיינים בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאף הם מצאו ומוצאים בו בימה מכובדת להעלות עלי את הערותיהם.

זו איפוא ההזדמנות הנאותה להודות לכל אותם המשתתפים בכתיבת 'הערות-הארות' עבור הקובץ, ולבקש מהם שימשיכו בכך גם להבא, להגדיל תורה ולהאדיר.

וברכה מיוחדת ולבנית להרה"ג וכו' ר' אברהם-יצחק-ברוך
שיי גערליצקי על דאגתו המיוחדת להוצאת הקובץ,
פרי-טיפוחיו מזה עשר שנים, הן בעריכה והן בכתיבה וכו'.

ומגלגלים זכות ליום זכאי אשר זכינו בחסדי השי"ת אשר
בשבוע זה בו מלאו לקובצינו עשר שנים, יצא הפס"ד לעיני כל
העמים אשר "לפניו יכרעו צינם וגו'" - "דידן נצח!".

וכשם שזכינו להגיע לעת הזאת, כן יהי רצון שנוכה
להמשיך בכך להבא, ובקרוב ממש - להוציא לאור "הערות
וביאורים" בתורתו של משיח, שילמד תורה לכל העם. ויתקיים
דידן נצח בכל עד לדידן נצח הכללי, התגלות מלך המשיח
נאו!

המערכת

יום רביעי - יום הבחיר כ"ו תשרי,
יום אשר בו "דידן נצח",
שנת הארבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א,
ה' תהא שנת נסים,
ברוקלין נ"י.

ביה, עשי"ק פרשת בראשית תחא שנת נסים.
עשר שנים להערות וביאורים - אהלי תורה.

תוכן הענינים

שיחות

- 7 מרבים בסכך
10 לא להביט על רבו בשעת התפלה
11 בניית סוכה לאחר יוהכ"פ.

לקוטי שיחות

- 13 פעולת ענין השמות
14 אגד לולב הוא הידור בנטילת לולב
16 פסוקי מלכיות זכרונות שופרות
16 בענין הרי מקלט
18 גדר "לכם" בסוכה

אגרות קודש

- 21 איסורי אורייתא על מצוה דרבנן
22 שיטת ר' יוחנן דאשו משום חציו
23 "הכתב והמכתב"
24 "בקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת"
26 הערות לסי' אג"ק חלק י"ד
27 מקור לדרך הלימוד דחסיד

חסידות

- 28 ציונים למאמר "ושאבתם מיס"
28 בענין הנ"ל
29 מקור המשל לתשובה אמיתית

פשוטו של מקרא

- 30 שינויים בכתי"י של רש"י
32 הערה בפרש"י בהתחלת הסדרה

נגלה

- 33 בדיקת הציצית (גליון)
35 ביאור מנהגינו בהבדלת מוצאי יום טוב
39 המלך אין דנים אותו
41 כפרות לעובר

שונות

- 42 ציונים למאמרי כ"ק אדמו"ר מהור"י צ
45 ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ
46 אם יש להרבות בשמחה בט"ו אדר ראשון
48 הערות לסי השיחות תרצ"ו - חורף הישי"ת
49 תשי"נ
50 ניגון להקפות - מניגוני אדמו"ר הזקן!

ש י ח ו ת

מרבים בסכך

הת' ע.ג. ווגנר
 ≈ תות"ל 770 ≈

בשיחת ליל די דחגה"ס שיז שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א על מנהג רבותינו נשיאינו שהיו מרבים בסכך ולא היו מדקדקים שיהיו נראים הכוכבים, והוסיף די"ל בפשטות שהיו יכולים להכניס מקל בתוך כל הסכך ואז היו בדרך ממילא נראים הכוכבים, עכתודה"ק.

ולכ' ילה"ב הסברא בזה למה יהני במה שהיו יכולים להכניס שם מקל, אם בפועל לא הכניסו (ולכ' המשמעות של השיחה היתה שלא הכניסו מקל בפועל ורק שהיו יכולים, דהרי אמר "אז מ'האט זיך ניט אפגעשטעלט אויף דער קשיא", ואם בפועל הכניסו מקל הרי יוצא שדאגו להקשיא וגם שללו אותה (ועי' בנו"כ השו"ע דמבואר להדיא דגם כשהכוכבים נראים ממקום אחר בהסכך די בזה, וא"כ אפ"ל דזהו החידוש)).

ואולי אפ"ל בזה דהנה מקור הך דינא דלכתחלה יש ליזהר שיהיו נראים הכוכבים, הוא ממה דמבואר בסוכה כב. במתניי המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה ע"כ, ומדייק בירושלמי דכיון דמתנני משמע דכשרה רק בדיעבד (ועי' במפרשים דכתבו דהדיוק הוא מהלשון כשרה דמשמע בדיעבד, אבל לכי צ"ע וכמו שהקי ברש"ש ע"ש (ולכי יש להוסיף דשוברו בצדו במה דקתני לפניי צלתה מרובה מחמתה כשרה, וק"ל) וראי להלן), יש ללמוד דלכתחלה יש לעשות הסכך באופן שיהיו נראים הכוכבים, וכן הועתק להלכה ברמב"ם (פ"ה הכ"א) ובשו"ע ודאדה"ז (סי' תרל"א).

אך לכי יש מקום לחקור בגדר הך דינא דאפ"ל בשני אופנים, דאפ"ל דדיון זה מתניחס להאדם היושב בסוכה שהדין שהאדם צריך שיהי רואה הכוכבים (והיינו שהדין בהסכך הוא שהסכך

צריכים להיות באופן כזה שהאדם היושב בסוכה יראה הכוכבים בעת ישיבתו בהסוכה), או אפ"ל שדין התייחס להסכך מצ"ע שהוא דין באופן הסכך שיהיו באופן שיראו הכוכבים, ולפי אופן זה יהי' גדר הדין שהסכך יהיו באופן שלא ישללו האפשריות דראיית הכוכבים.

ולכ' אפ"ל (אף דאינו מוכרת) דמלשון הרמב"ם והשו"ע מדוייק קצת כאופן הבי' ממה שכתבו "דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים כו", היינו שהוא דין בהסכך ומסתבר דלפי אופן הראשון הנה דין זה הוא בנוגע לפעולת הסכך על האדם (דאם א"א להאדם לראות הכוכבים אז הר"ז - בנוגע אליו - כמו בית או עד"ז), ואילו לאופן השני הדין מצד הגדר של הסכך דסכך שהוא כ"כ דק שמונע האפשריות לראות הכוכבים אינו דרך סיכוך (כ"א דרך תקרה או עד"ז).

והנה קי"ל תמיד (יבמות קד ע"ב וש"נ) דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, ועפ"י בנדו"ד, הנה אי נימא דגדר הדין הוא שהאדם צריך שיראה הכוכבים, אז פשוט דהדין שבפועל ממש צריך האדם לראות הכוכבים ולא יהני שום סברות אחרות לזה דהרי כל הדין הוא שהאדם בפועל יוכל לראות הכוכבים ואם אינו יכול לראות לא נתקיים הדין.

אמנם אי נימא שהדין הוא בגדר הסכך אז י"ל ומסתבר דגדר הדין כנ"ל הוא שהסכך לא יהיו באופן שישללו האפשריות דראיית הכוכבים, ואם אין הסכך מצ"ע (מצד דקותם גרידא) שוללים האפשריות דראיית הכוכבים, ורק שהונחו באופן כזו שאין הכוכבים נראים בפועל, אז לכי י"ל ומסתבר דיהי' שייך בזה ע"ד הסברא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, כיון שהסכך מצד עצמם הם די קל שיש אפשריות שיהיו נראים הכוכבים, ורק דמצד האופן שהונחו (שלא נשאר חור) אינם נראים בפועל, ואי"כ אפ"ל דבכגון זה נתקיים הדין.

ועפ"ז אפ"ל עוד דיומתק ביותר ע"פ משניית בלקו"ש לש"פ אמר ש.ז. דנתי שם דדין זו שבמשנה זה, דצלתה מרובה מחמתה כשרה הוא דין (לא מצד האדם או מצד פעולת הסכך בהאדם, כ"א הוא

דין) בהחפצא דהסכך מצ"ע, ע"ש בארוכה (וע"ע בגליון דהערות וביאורים דש"פ בהר פסח שני, (גליון לד (תצ"ג)) מה שכתבו שם ומה שש"ג, ועפ"ז מדויק יותר דיוצא דמשנה זו מיירי בהדינים שבהסכך מצ"ע, ולכן גם הדין הנלמד מהמשך המשנה - שצריך שיהיו נראים הכוכבים, הוא דין בהסכך מצ"ע, וק"ל.

ואולי אפשר להוסיף עוד סכך לזה דהנה עיי בספר גליון הש"ס (להגרי"ע) לסוכה שם שמביא דבספר הפרדס לרש"י כתב שאם אין הכוכבים נראים פסולה וסיים (הגרי"ע) דצ"ע, והיינו דמ"ש רש"י דבאין הכוכבים נראים פסולה לכי צע"ג דלכי הוא היפך מה דמבואר להדיא במתני' דאע"פ שאין הכוכבים נראים כשרה (עכ"פ בדיעבד)?

אשר לכן לכי מבואר מזה דיש שני אופנים של "אין הכוכבים נראים" והיינו דיש אופן אשר אין הכוכבים נראים להאדם שבתוך הסוכה אבל לא מצד החיסרון שבהחפצא של הסכך, ויש עוד אופן שאין הכוכבים נראים מצד החפצא של הסכך (ולא מצד האופן שהונחו בפועל כ"א) מצד דקותם.

ועפ"ז י"ל דסב"ל בספר הפרדס דמה דמבואר במתני' דאף שאין הכוכבים נראים כשרה היינו כשאין נראים בפועל להאדם שבהסוכה, אבל מ"מ סב"ל שכשהסכך עצמם מונעים האפשריות שיהיו נראים הכוכבים, אז פסול וזהו מ"ש בספר הפרדס, ולפ"ז יצא שהדין שאיתא בירושלמי שלכתחלה צריך לראות הכוכבים פירושה שלכתחלה צריך האדם לראותם בפועל.

אולם בנוגע להלי הרי אין שום דין שיש אופן שכשאין הכוכבים נראים פסולה, וא"כ להלכה מה דמבואר במתני' דכשר בדיעבד היינו כשאין נראה מצד הסכך מצ"ע, ולכתחלה צריך גם זה, וא"כ כשמצד הסכך ראוי שיראו הכוכבים ורק שהאדם בפועל אינו רואם, אז כשר גם לכתחלה, וכנ"ל, ואע"פ שאין ראוי לדבר וכו'.

ואולי אפשר להוסיף עוד עכ"פ לרווחה דמילתא דהנה לכי י"ל ומסתבר דהדיוק של הירושלמי (עיי לעיל) הוא ממ"ש במשנה

אע"פ שאין הכוכבים נראים, דלכי כוכבים מאי עבידתייחו, ודי לו במה שאמר כבר שאף שמעובה כמין בית כשר, ולכן מדייק שלכתחלה צריך שיראו הכוכבים. וי"ל דרש"י מפרש הדיוק באו"א קצת, דמה דקשה הוא דכיון דאזל מהדין דצלתה מרובה, דהוא דין בעצם הסכך, וקתני אח"כ עוד דין וקאמר אע"פ שאין הכוכבים נראים, שהוא ענין שמצד האדם, הרי אם הדין הוא בהסכך מה שייך לשלול חיסרון מצד האדם? ולכן מדייק דצריך לומר משום דלכתחלה צריך שלא יהי' גם החיסרון שמצד האדם, אלא שיש פסול אחר שאין הכוכבים נראים מצד עצם הסכך ובזה לא קאי המשנה והבן, עוי"ל בזה.

עכ"פ בנוגע לענינינו י"ל דגדר הדין שיהיו נראים הכוכבים בנוגע להלי הוא שלא יהי' מניעה בזה מצד דקות הסכך עצמם, ולכן אם המניעה הוא מצד האופן שהונחו אז שפיר דמי וכמשנ"ת בהשיחה שכיון שהיו יכולים להכניס מקל לכן הי' כשר גם לכתחלה, וכמשנ"ת, וק"ל, ובאתי רק להעיר.

לא להביט על רבו בשעת התפלה

הרב מרדכי מנשה לאופר
 ≈ שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א ≈
 רובע י"א - אשדוד

בכמה שיחות (ייג תשרי תשמ"ג, שיחות תשכ"ז ותשכ"ט) עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א שלא יביטו בו בשעת התפלה וכו'.

והעירני חכם א' מ'פרי עץ חיים' שער קיש סוף פכ"ד:

"פעם אחת, חששתי אני חיים בעיני, וישבתי קרוב לבי חדשים חולה מן העינים ושאלתי למורי זלה"ה, ואמר לי על שלא כוונתי בליל שבת קודש בקידוש . . ואח"כ שאלתי לו יותר סיבת הדבר, ואמר לי שגם היה בו מציאות אחר, שפעם א' הייתי מסתכל בהרב זלה"ה בשעת התפלה, שהוא היה מכוון כוונות עליונות, ויש שם קדושה רבה מאוד והשראת השכינה

מאוד, ולא היה ראוי להסתכל בו, ואמר לי לפחות לא אסתכל בו בגי' זמנים אלו: כשהיה אומר ק"ש, וכשהיה אומר ב"כ [= ברכת כהנים?], וכשהיה אומר קדושה מעומד. כי באלו המקומות הם כוונות גדולות. וביום א', שמנעתי מלהסתכל בו בגי' זמנים אלו, ונתרפא עיני מיד ברגע ההוא". עכ"ל.

אבל ראה בכמה מקומות (כמדומה בסידור מהרי"ד - אינו תח"י) שיש ענין להביט גם בשעת התפלה; ואולי יש לחלק כשהמביט כבר התפלל (או שעדיין לא התפלל, ויתפלל אח"כ).

בניית סוכה לאחר יוה"כ"פ

הרב יעקב זאב ראטענשטרייך
≈ כולל אברכים ≈

בשיחת י"א תשרי ש.ז. העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א עי"ז שהדין להתעסק בעשיית הסוכה מיד במוצאי יוה"כ הוכפל בשו"ע (שני פעמים) ובסמיכות זה לזה - בסיום הלי' יוה"כ ובהתחלת הלי' סוכה, ושהדבר צ"ב אע"פ שבפשטות פעם הראשונה הוא חיוב מצד הלי' יוה"כ והפעם השני הוא חיוב מצד הלי' סוכה.

והנה אדה"ז בשו"ע שלו מביא הדין רק בהתחלת הלי' סוכה (סי' תרכ"ה) ורק ברמ"א מובא גם לפני זה בסיום הלי' יוה"כ. וכשמעיינים בלשונו הזהב של אדה"ז וגם בהחילוקי לשונות ברמ"א עצמו בבי' דינים הנ"ל הנה י"ל בפשטות שהם בי' דינים נפרדים, ואי"ז הכפלה.

ובתחילה נעתיק לשון הרמ"א, בהלי' יוה"כ סי' תרכ"ד בסופו ממש: "והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה

ראה הערות וביאורים גליון תק"ה (סי' י"ד) משו"ת הרדב"ז סי' (תתקי) תע"ב.

≈ המערכת ≈

כדי לצאת ממצוה אל מצוה" עכ"ל. ובהלי' סוכה סי' תרכ"ה וז"ל: ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יוה"כ מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה" עכ"ל.

ויש' להדגיש כאן ג' חילוקים ביניהם: א) חילוק הכי בולט הוא שבהלי' יוה"כ כתב הטעם "כדי לצאת ממצוה אל מצוה". ובהלי' סוכה הטעם משום "מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה". והם שני טעמים **שונים לגמרי**. ב) בהלי' יוה"כ כתב **מתחילים** מיד וכו' ובהלי' סוכה כתב ומצוה **לתקן** הסוכה וכו' ובמג"א שם "לתקן היינו לבנותה כולה". וכן הביא אדה"ז הדין בשו"ע שלו בלי' צחה וברורה "ומצוה לתקן הסוכה **ולבנותה כולה** מיד כו"י. ג) בהלי' יוה"כ "מתחילים מיד **במוצאי יוה"כ** ובהלי' סוכה "מיד **לאחר יוה"כ**. וז"ל החילוק בין "מוצאי יוה"כ" ו"לאחר יוה"כ" הוא שמוצאי יוה"כ פ"י בלילה, ולאחר יוה"כ היינו **ביום** שלאחריו. ובשו"ע אדה"ז כתב שהחיוב לתקן ולבנותה כולה הוא **למחרת** יוה"כ אחר היציאה מביהכ"נ, והלי' מחרת משמע ביום שלאחריו. (וכן לא מסתבר שתהא חיוב לבנות סוכה שלימה בלילה אחר יציאה מביהכ"נ עוד לפני האכילה).

וי"ל שכל חילוקים הנ"ל תלויים זה בזה. שבהלי' יוה"כ מדובר בנוגע חיוב שטעמו "כדי לצאת ממצוה אל מצוה" ולכן החיוב הוא רק לעשות התחלה בעשיית הסוכה, וגם החיוב הוא מיד ממש במוצאי יוה"כ בלילה. משא"כ בהלי' סוכה הטעם הוא משום מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה לכן החיוב הוא לבנותה כולה, שכל זמן שלא גמר מצות בנין הסוכה הוא מחמיץ המצוה, ולאידך החיוב בא רק **למחרת** יוה"כ, ולא בלילה. ואולי י"ל שבלילה אין כאן גדר של מצוה **הבאה לידו** וכו' ובמילא מספיק רק **התחלה** וכדי לצאת ממצוה אל מצוה.

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

פעולת ענין השמות

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
 ≈ ר"מ בישיבה ≈

בלקו"ש דשבת זו (סעי' א') מביא המדרש שאמר הקב"ה למלאכי השרת שחכמתו של אדם מרובה משלהם עי"ז שאדם ידע לכוון השמות של הבע"ח, וממשיך דיש לפרש זה בשני אופנים: א) קריאת השמות היא לתועלת האדם, שע"י השמות יכיר ויודיע את תכונות הנקראים בשם. ב) קריאת השמות היתה בשביל הנבראים עצמם, דלפני שיש לנברא שם מיוחד הרי תכונות שלו אינן בגילוי (כ"כ) וע"י שנקרא בשם מיוחד הרי הם מתגלים וכו' ולפי"ז השם היא (גם) לתועלת הנקרא בשם כו' עיי"ש בארוכה.

ויש להעיר בענין דומה לזה בהלכה בענין נתינת שמות, בהא דאיתא ביומא לחב, שם רשעים ירקב ... דלא מסקינן בשמייהו, (דאסור לאדם לקרות בנו בשם של רשע), ובשו"ת מהר"ם פדוואה ס"י פ"ז, וכן בשו"ת הרמ"א ס"י מ"א מבואר דענין זה לא שייך לגבי לקרות בהן לתורה עם שם אביו הרשע, כיון דאי"ז אלא לסימנא בעלמא, אבל בשו"ת בנימין זאב ס"י ר"ד וכן בשו"ת זקן אהרן (הלוי) ס"י צ"ה מבואר בהדיא דגם בכה"ג שייך האיסור דלא מסקינן בשמייהו עיי"ש, וע"י בשו"ע או"ח ס"י קל"ט, וי"ל דפלוגתתם תלוי בעצם יסוד האיסור דלא מסקינן בשמייהו, דבסי' מעבר יבוק (מאמר שפת אמת פ"ב) דזהו משום דהשם גורם ופועל בהאדם ושם זה של רשע שהי' בית יד לטומאה יכול לפעול בזה שנקרא בשמו עיי"ש, דלפי טעם זה י"ל דהאיסור הוא רק כשרוצה לקרות בנו בשם הרשע, אבל באופן הנ"ל דאינו אלא לסימנא בעלמא שהוא בן של זה וכו', אין בזה שום איסור. [וזה דומה לאופן ה' כאן בהשיחה, שהשם פועל בזה שנקרא בהשם], אבל בלקו"ש חכ"ג ע' 166 והלאה נתבאר הטעם דלא מסקינן בשמייהו משום שזה נותן חשיבות להרשע עיי"ש, וי"ל דזה מתאים לשיטות הנ"ל דגם

לקרותו לתורה בשם אביו אסור, כיון דסוי"ס עייז שמזכירו היז נותן לו חשיבות וכו' [וזה דומה לאופן האי' דענין השם אינו בזה שהוא פועל על מי שנקרא בהשם, אלא בשביל האדם הקוראו בהשם דעייז יכיר תכונותיו וכו', ועדיז הכא לענין דלא מסקינן בשמייהו סב"ל כן דהאיסור הוא רק משום דעייז מחשיבו, ולא משום שהוא פועל על הנקרא בשם].

≈ ≈ ≈

אגד לולב הוא הידור בנטילת לולב

בלקו"ש חייב עי' 214 כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א (להגרשי"ע שי' שכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א ששמע בשם הגר"ח מבריסק שאמר שאף בכל מקום זה אלי ואנוהו הוא רק דין והידור צדדי אבל אינו חלק מגוף החפצא דמצוה, אבל בלולב האיגוד הוא חלק מהמצוה, ראה שלמי שמחה ח"ד סי' ל"א) וזלה"ק: להשמועה בשם כו' דאף דלולב אייז אגד - האנוהו שעיי אגד לולב (סוכה לג,א) היז חלק מהמצוה - בכיו"ב עיי שינוי תיבה אחת במסירת שמועה מא' לבי, אפ"ל שינוי תוכני, ואם אמתית כללות השמועה, לפעניד צ"ל הריזי חלק **מנטילת** הלולב (ולא חלק מהלולב - דאז הקושיא לקנוי בשינוי מעשה סוכה לב) - בעינה עומדת) עכלה"ק.

וכדאי להעיר שלאחרונה יצא לאור סי' רשימות שיעורים על מסכת סוכה של הגר"ייד סולובניציק שליט"א ושם בסוכה יא,ב, הובא בארוכה יותר דברי הגר"ח (עם כמה ראיות שהביא הגר"ח לזה, וראה גם בהספר שם בסוכה לג,א) ומפורש שם כמ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א דלרבנן האגד משנה את עצם **נטילת לולב** עצמה שהוא בהידור יותר, עיי"ש.

ובכללות הענין יש להעיר, דאף דהגמי בסוכה שם (יא,ב) מביא הפסוק דזה אלי ואנוהו התנאה לפנינו במצוות כו', ולכן אף דרבנן סב"ל דלולב אייז אגד, מ"מ יש בזה הידור מצוה עיי אגד, ובפשטות יש לפרש דהידור מצוה הוא דין בהחפצא דהמצוה, ולא בקיום הגברא, הנה מהני"ל מוכח דהידור מצוה

הוא דין בהגברא דעשייה שלו הוא באופן מהודר יותר, וכנ"ל בהמכתב דע"י האגד הנה נטילת האדם הוא בהידור יותר.

ועי' פסחים צט"ב, דערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון, ועי' ברש"י וברשב"ם שם דזהו משום הידור מצוה ועי' גם ברכות כא"ב, בתוד"ה עד שכתבו דאעפ"י ששומע כעונה מ"מ ענייה חשובה טפי הידור מצוה, הרי מוכח גם מהכא דאף דכאן ליכא חפצא דמצוה שהוא נאה, מ"מ יש כאן הדין דהידור מצוה וכנ"ל דזהו בפעולתו של האדם שהוא באופן מהודר יותר.

ועי' גם בביאור הלכה ר"ס תרנ"ו שכתב דבאתרוג או לולב שיש בו חשש פסול שתלוי בפלוגתא דרבוותא אף שהלכה דכשר צריך לקיים הידור מצוה עד שליש לקנות אחר לצאת כל הדיעות עי"ש, דמשמע דלצאת כל הדיעות הוי"ע של הידור מצוה הנלמד מקרא דזה אלי ואנוהו ודינו בשליש, אף דגם הכא לכאורה אי"ז שייך לחפץ נאה, דאפשר דאתרוג זה שיש פוסלין אותו הוא הדר ביותר, וגם בזה י"ל דההידור הוא בהגברא שמראה חביבות המצוה שרוצה לצאת כל הדיעות. ואכמ"ל.

וראה לקו"ש חכ"ז ע' 12 והלאה שבאמת כן כתב דהדין דהידור מצוה אינו כ"כ מצד החפצא אלא מצד קיום המצוה של הגברא, משא"כ בקרבנות הדין מובחר הוא מצד החפצא עי"ש בארוכה.

ויל"ע בהרא"י שהובא בהמכתב דאם זה חלק מהלולב אז הקושיא דלקנו"י בשינוי מעשה - בעינה עומדת, דלכאורה סו"ס אם לא אגדו אי"כ שינוי כלל, ואם אגדו הרי זה שינוי החוזר לברייתו אפילו אם נעשה חלק מהלולב, ולכן אינו קונה? ויל"ע.

~~~~~

פסוקי מלכיות זכרונות שופרות

הת' בן ציון חיים אסטער
 ≈ שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א ≈
 ישיבה גדולה - לונדון

בלקו"ש וא"ו תשרי ש.ז. מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א שיש בי אופנים להסביר אמירת פסוקי מלכיות זכרונות שופרות. (א) שהם עצמם פועלים התמליכוני ושיעלה זכרוניכם לטובה או שהם רק ראיי ולגלות הענין, ומבאר שלכו"ע עיקר ענין השופר הוא ע"י תקיעת שופר ולא ע"י אמירת הפסוקים דשופרות, ולפי"ז אף שפליגי על מה בא "ובמה בשופר" לפרש - מ"מ הפי "בשופר" לכו"ע הוא ע"י תקיעת שופר וזה גופא הטעם לאמירת פסוקי שופרות.

ויש להעיר דלפי"ז אי"ש הגמ' דלקמן דף ל"ב ע"א אמר לו כ"ע אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר למה הוא מזכיר רחמנא אמר אידכר אלא למה עשר לימא תשע, דהואיל ואשתני אשתני, היינו אם לומדים שהפסוקים הוא רק לגלות ענין אז כפשוט אם אין תקיעת שופר מיוחד למלכיות דהיינו שעיקר חסר אי"כ אין מה לגלות אי"כ למה מזכיר, ואף אם לומדים שהפסוקים עצמם פועלים הענינים מ"מ בעינן תקיעת שופר "ובמה בשופר" לכן הואיל ואשתני אישתני.

בענין ערי מקלט

התי מיכאל חנוך גאלאמב
 ≈ תות"ל 770 ≈

בלקו"ש דפי שופטים (תשמ"ט) מביא בנוגע הגי' ערי מקלט שצריכים להוסיף כש"ירחיב ה' את גבולך", ושהרמב"ם כותב ע"ז ש"מעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו".

ובהערה 4: "צע"ק ממחז"ל סנהדרין (עא ע"א) דבן סורר ומורה ועיר הנידחת "לא הי' ולא עתיד להיות" . (אלא) דרוש וקבל שכר". ואולי לחלק ואכ"מ" ע"כ הערה 4.

ובמ"ש שיש לחלק, אפשר לבאר בזה בהקדם מה שצ"ל הלי "לתהו"י שכי הרמב"ם.

דהנה לכאורה יש להקשות לא רק מדין בן סורר ומורה ועיר הנידחת, אלא מכל מצות לא תעשה, דהא בשעת מ"ת היו הבנ"י בדרגת צדיקים גמורים וכו' והיו צריכים ליכנס מיד לארץ הקודש - ואשר לכן אם נאמר שמ"ש הרמב"ם "לא צוה הקב"ה לתהו"י פ"י כפשוטו, יוצא מזה שנתנית המצוות ל"ת מכריח ח"ו שיבוא מי שהוא ויעבור על הל"ת בכדי שיתאפשר לקיים מ"ש בתורה בנוגע להעונש ולא ישאר "לתהו"י, (וזה מופרך שהתורה מכריח כן).

ומזה מוכח לכאורה שאין הכוונה "לתהו"י שכל דבר מצוה (ל"ת) בתורה צריך להתקיים בפועל, ואם לאו הי"ה לתהו, אלא שצריך להיות **שאפשר** לקיים, ואם אפשר לקיימו היינו שיכול להיות מעמד ומצב שיתחייב עונש מסויים, אע"פ שלא בא בפועל, מ"מ מאחר שמצד בחירת האדם הי' אפשר להיות מצב כזה באה התורה וצותה העונש שיתחייב במצב זה.

(ולהעיר מהלי בתניא פ"ה - "שאם יטעון ראובן כך וכך ושמעון כו' אף אם לא הי' ולא יהי' כו' מ"מ כו').

אבל במקום שמצד בחירת האדם אינו שייך, רק מצד רצון ה', וכמ"ש "כי ירחיב ה' את גבולך", מובן דאם לא הי' רוצה הי' להרחיב כלל אין מקום לתת צוויים מדידי' אז, כיון שבודאי לא יבא מעמד ומצב זה, ויהי' הציווי "לתהו"י. (ומזה מכריח ברמב"ם שבודאי יהי' בפועל ש"ירחיב הי' גו"י, וכמו שפירשי"י — "כאשר נשבע כו").

(ואע"פ שיכול להיות שהבאת הדבר לפועל תלוי בעבודת בני ישראל כו', אין זה מחליש וודאות הדבר עצמו כי אם זמן קיום הדבר וע"י מי יהי' הזכות כו'. והוא ע"ד מ"ש הרמב"ם

(באופן ההפכי) בענין מכות מצרים, שלכאורה לא הי' להם בחירה שכבר אמר ה' לאברהם אבינו "ועבדום ועינו אותם" ולא נענשו. ומפרש שהי' הבחירה ע"י מי יתקיים הדבר, אע"פ שבדאי יהי' בפועל, עדי"ז כאן. ואולי יש להוסיף דיתירה מזו הוא כאן דמרובה מדה טובה כו'.

גדר "לכס" בסוכה

הת' שנ"ז גראנער

≈ תות"ל 770 ≈

בגליון דהערות וביאורים שלפני"ז (וי' תשרי גליון ב (תקיג)) האריך הרב ש.ב. וולפא בשקוי"ט בביאור מה דמבואר בלקוי"ש חיי"ט בענין סוכה גזולה, והעלה שבסוכה הוי **החפצא דמצוה** שלו ולכן יוצא ע"ש (ואולי ר"ל ע"ד הסברא דבאין בבת אחת, דהרי בכדי שיהיה חפצא דמצוה גופא צריך שיהיה שלו) ומבאר דבענין סוכה גזולה כיון שקרקע אינה נגזלת לכן אנו אומדין דעת הנגזל שאין בדעתו למנוע מהגזלן קיום מצות סוכה כ"א שלא יגזול ממנו הסוכה ולכן לגבי גדר מצות סוכה עדיין שייכת בזה סברא לומר שנעשית שלו ממש של הגזלן, אלא שלכתחלה אין לישיב בה כיון שהנגזל לא גילה דעתו בהדיא דניחא ליה עכ"פ שיקיים המצוה.

ועיין בספר שונה הלכות לסי' תרל"ז שכתב בשם א' שדין זה הוא אכן דוקא אם הנגזל אינו מקפיד על ישיבתו עכשיו רק על מה שדעתו לגזלה, אבל אם מקפיד על השימוש לא יצא. אבל הרי לפי דבריו יוצא דסוכה גזולה הוי בגדר **דשלו ממש**, בנוגע למצות סוכה, ואילו בשו"ע אדה"ז שם מפורש להיפך, שמה שאינו יוצא בסוכה גזולה הוא משום שאינו שלו ממש, ואדרבא, בהשיחה בהערה 14 מחדש שגם סוכה גזולה הוי עכ"פ בגדר **דשלו**, אף שאינו שלו ממש.

והנה עיי' בחכמת שלמה לשו"ע שם סתרל"ז שכי' דבסוכה בעינן רק שהישיבה יהיה שלו וזה הוי ע"ד קנין פירות, ולכי' הי'

אפ"ל עדי"ז דכל הדינים די"שלו"י וי"גזולה"י וכיו"ב הם רק בנוגע להשימוש בהסוכה אבל לא בהחפצא דהדפנות (ולמעיר מהשקוי"ט אמאי הפסול דגזולה הוא לא רק בסכך, וראה מקראי קודש סי"א סק"ב וש"נ ועוד).

אבל זה מופרך ממה דמדגיש אדה"ז דכיוון דקרקע אינה נגזלת לכן לא הוי גזולה "דכל המחובר לקרקע כקרקע וכיו"י" (וראה השקוי"ט בספר ידבר שלום סט"ז בענין תלוש ולבסוף חברו) דאין הנידון כאן השימוש בהקרקע או כיו"ב כ"א עצם החפצא דהדפנות וכ"י.

אבל מ"מ לכאוי אפ"ל פשוט דיש חילוק בין גזילה ושאילת לולב, לגזילה ושאילת הסוכה דבהסוכה מה דגוזל החפצא דהדפנות וכ"י הוא בזה שמשתמש בהם, והיינו דכל מציאות של הדפנות וכ"י הוא מה שהם פרט בהדירה, והאדם שדר בהם גוזל אותם.

והנה בהדין דשלך הנלמד מהכתוב לכ"י אפשר לחקור, האם הפ"י הוא דין שלילי - שלא יהי' הדבר שייך למישהו אחר (שלא יהי' גזול או שאול וכ"י) או שהוא דין חיובי, שיהיה שייך לזה שמקיים המצוה (ולכאוי זהו החילוק בין הלשונות דרש"י והמדרשים שבלקוי"ש חייב שיחה אי לפי ויקרא, עשייה וק"ל).

ולכאורה זהו תוכן התי' שבחשיחה בהערה 15 על קושיית התוס' אמאי צריך לפסוק דשלך ולא יליף לה מדהוי מצוה הבאה בעבירה ומתרץ משום דגם בסוכה איכא דין דשלך, עיי' והיינו דבדי"א דשייך למצהב"ע, אם לך הוא דין שללי, אבל אי הוה דין חיובי אז לא קשה קושיית התוס' וק"ל.

ולכאורה י"ל עוד נ"מ בין שני האופנים בסוכה שאולה, דכשהאדם יושב ודר בסוכה שאולה הנה מצד הדין שלא יהיה שייך למישהו אחר, לא יצא דהרי שייכת למישהו אחר, אמנם מצד הדין חיובי שיהיה שלו י"ל דיצא דהרי השימוש הוא שלו ובהיתר (ולא שייך לומר בנוגע להשימוש שהוא רק שאול ואינו שלו לגמרי, ואינו דומה ללולב דבה אין הנידון על השימוש

כ"א על עצם החפץ, ולכן מבי' הטעמים לא יצא דשייך למישהו אחר ואינו שלו).

וא"כ אולי י"ל דזהו הלימוד מהפסוק כל האזרח, דבהדין דשלך בנוגע לסוכה אין מתחשבין בהחפצא דהדפנות וכ"י כ"א בהשימוש, וי"ל דזהו הסברא בהשיחה אדעתא דהכי השאילו היינו שיהיה השימוש בהיתר גמור כבדירתו בכל השנה, ועפ"ז מובן ג"כ דיתורץ ג"כ קושיית הפנ"י (המובא בהערה 14) - דאם בהשיחה מפרש שצריך דין דשאולה א"כ לכו יש להקשות כמו שהקי' דהרי אין כאן קניני שאילה? אך עפמשנ"ת לכו אי"ש דבד"א דצריך קניני שאילה וכ"י כשמדובר אודות חפץ, אבל כשמדובר אודות השימוש אז י"ל דלא שייך קניני שאילה בהשימוש, כ"א שההשאלה גורמת שהשימוש הוא בהיתר ובגדר דשלו וק"ל.

ואולי יש להוסיף עוד עפ"ז דבסוכה גזולה הוי ג"כ בגדר דשלו, דכיון דקרקע אינה נגזלת לכן מצד החפצא דהסוכה אין זה בגדר חפצא הגזול (דאז הוי מונע האפשריות שיהיה השימוש שעפ"י החפצא נחשב לשלו), ולכן עצם השימוש נחשבת לשלו - בהיתר - (וי"ל דכיון שהתורה מחדשת שהנידון בסוכה הוא השימוש, לכן כל זמן שאין החפץ גזול מיקרי שלו, ובקרקע אינה נגזלת אין החפץ גזול, והעבירה שישנה הוא רק בהאדם, וי"ל ע"ד הסברא שכתבו האחרונים בענין מה דלא שייך בזה מהביע וראה קה"י לסוכה סכ"א, ועוד, ואכ"מ).

ומ"מ יהיה חילוק בין גזולה לשאולה, כמפורש וכנ"ל דבשאולה הוי שלו ממש ואילו בגזולה הוי רק שלו דסו"ס השימוש אינה בהיתר גמור (וכמובן דלאחכ"ז אינה דומה ללולב שאינה שלו כלל).

ויש להוסיף דעפכ"ז י"ל גם לאידך גיסא דיהיה חילוק לרי"א בין הפסול בסוכה גזולה שהחפצא אינה שלו להפסול דסוכה שאולה (וי"ל), דעפ"ז יתוסף ביאור בדברי רש"י ותוס' בסוכה לא. בענין אריכות דרי"נ בביאור שיטתו של ר"א (וראה בהקובץ של הדברי תורה שנאמרו בעת הכינוס תורה במחנה גן ישראל שבעיר ליובאוויטש קאלקאסקא ש.ז. בהדברים שנאמרו ע"י ש.

אגרת הירלב - "אתענין לדעת אם כבודו נמשפחת ליב פאזין מוויטעבסק המובא ברשימות כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע",

יש לציין לקטעי-רשימות שבי'התמים' חוברת גי' עי' כו[258] (ועוד אודותיו שם ח"ז עי' קב[738]-קח[744]).

מקור לדרך הלימוד דחסיד

הרב מרדכי מנשה לאופר
 ≈ שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א ≈
 רובע י"א - אשדוד

ב"אגרות קודש"י כ"ק אדמו"ר שליט"א כרך ט' עמ' ד' ואילך [נדפס גם ב"לקוטי שיחות" כרך י' עמ' 246 ואילך] הובא (ונתבאר) פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בהבדל בין דרכי לימוד של חסיד למתנגד שהחסידיים יודעים שהאמור בספר הוא טוב ואמת, והטעות הוא בהם וכו', עיי"ש בארוכה.

ויש לציין להקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה וזה הענין הרביעי): "ואין ראוי לסמוך החסרון אל הדרש ההוא, אבל יש לחשוב שהחסרון בא משכלו".

ח ס י ד ו ת

ציונים למאמר "ושאבתם מים"

הרב אליהו מטוסוב
 ≈ תושב השכונה ≈

בגליון הקודם (בע' 25 ואילך) נדפסו ציונים למאמר "ושאבתם מים" שנדפס שנה זו. ויש לציין גם לד"ה ושאבתם באוה"ת דברים כרך ה' ע' ביקמט. כי המאמר הנדפס תוכנו הוא מד"ה ושאבתם (השני) בלקו"ת שמע"צ עם הגהות וביאורים מכ"ק אדמו"ר הצ"צ שאמרם בשנת תרכ"א ונרשם כ"ז ע"י אדמו"ר מהר"ש, ובאוה"ת שם נמצא תוכן המאמר וההגהות כפי שרשם אדמו"ר הצ"צ (ובודאי יש חידושים רבים בכ"א משני מקומות אלו. וראה מ"ש בהקדמה שנדי בתחילת סה"מ תר"פ על ד"ה ראשית גוים עמלק שנמצא מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ובשינויים מכ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ ש"הרבה יש ללמוד משינויים אלה, ולימוד מיוחד ועמוק - בעיון דביאור אותו הענין שבמאמר האי ע"י ההוספה שבמאמר הבי" עכ"ל ההקדמה שם. אלא שעדיין יש לחקור אם מאמר האוה"ת נרשם ע"י אדהצ"צ ג"כ בשנת תרכ"א או בתקופה אחרת וזה ענין הדורש בירור בפ"ע).

≈ ≈ ≈

בגליון הקודם רשמתי כמה ציונים למאמר "ושאבתם מים" שזכינו ונדפס שנה זו, והסיבה לציונים אלו הי' משום שראיתי כי הקונטרס נדפס בלי ציונים ומ"מ וגם בכמה טה"ד (וכפי שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות דש"פ האזינו) ולכן נרשמו לכה"פ ציונים אחדים בהערות וביאורים.

אמנם אחרי שמסרתי ההערות למערכת הערות וביאורים נכנסו למערכת כמה מתלמידי התמימים ו"תיקנו" והוסיפו וגרעו בהערתי במקומות שלדעתם הי' צריך תיקון [כגון במקום שצינתי שנדפס המאמר בשינויים והוספות בסה"מ תרמ"ד ותרנ"ד כו' הם הוסיפו וציטטו מהפתח דבר של המאמר שכתוב

שמאמר הציצ נדפס כאן לראשונה ורשמו "קושיא" חזקה עם סימן קריאה וכיו"ב שהלא המאמר נמצא גם (בשינויים והוספות כו') במאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ני"ע, והיינו שלדעתם תוכנו או גופו נמצא בהמאמרים מהשנים שלאח"ז. ואין לפלפל כעת בדבריהם. ועד"ז "תיקנו" בעוד מקומות]. ועשו הגרעונות האלו מבלי לשאול את כותב ההערה או את המערכת וכי'.

והנה התי' הנ"ל עליהם לדעת שעדיין לא הגיעו לתכלית הידיעה ומסתמא יש עוד ענינים רבים שאינם בתחום ידיעתם, וכגון שאינם יודעים שאין נכנסים למערכת באישון לילה לפני ההדפסה ומשנים בלי רשות כו' בחשבון שהלא הכותב לא ידע מזה בלא"ה עד לאחרי ההדפסה ואז יהי' אחר המעשה ולא יוכל לעשות כלום. גם עליהם לדעת שאפשר להערות שיודפסו גם בלי "תיקוניהם"

מקור המשל לתשובה אמיתית

הרב יהושע מונדשיין
≈ ירושלים ת"ו ≈

איתא בסה"מ וככה תרלי"ז לכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נבגי"מ (עמ' קיג): **וכמו שארז"ל** שענין תשובה אמיתיות הוא כמשל מי

(* כללי המערכת בד"כ, הוא, שאין מראים ההערות המגיעים לידינו לאף אחד לפני שנדפס בהקובץ. התקלה שאירעה בהערה הנ"ל הוא מקרה יוצא מהכלל, ונבע מאי תיאום המעורבים בזה. ודאי לא הרב הנ"ל, וגם לא הת' שאודותם כותבים אשמים בהתקלה. המערכת נוטלת ע"ע את מלוא האחריות למה שהתרחש באותו לילה במשרד המערכת, ועם כב' הרב הנ"ל וכל אלו המעורבים בזה הסליחה. ואי"ה לעתיד נמנע מהישנות דבר כזה.

≈ המערכת ≈

שהולך לרחוץ בנהר והתחיל לטבוע במים שמתחרט מאד על שהלך לרחוץ, ועדייז צי"ל החרטה על העבר וכי'.

ונשאלתי היכן הוא מארזי"ל זה.

ופשוט שהכוונה לדברי אדמו"ר הזקן נבגי"מ, שמשל זה ידוע בשמו בכמה סגנונות (ראה עדי"מ בס' לשמע-אזן לרשייז דוכמאן ע"ה עמ' 24, בלקוטי-ספורים להרב פרלוב ע"ה עמ' עה), ואפשר שכ"ק מוהרי"ש כתב "וכמו שאמר רבינו זי"ל", והמעתיק קיצר וכתב "וכמו שארזי"ל".

פ ש ו ט ו ש ל מ ק ר א

שנויים בכת"י של רש"י

הרב אהרן חיטריק
≈ תושב השכונה ≈

ידוע שפירוש רש"י על התורה, יש בו הרבה שינויים מדפוס לדפוס, כל מדפיס עשה בו כבתוך שלו, אחדים כשמצאו כתב יד שינו והוסיפו בלי לעיין, אם הגירסא נכונה, או שיש כאן טעות סופר וכי'.

לאחרונה הוציאו לאור כמה דפוסי רש"י, וגם כאן עשו כבתוך שלהם לדוגמא רש"י-ברלינר, ורש"י שעוועל ועוד.

לפני זמן השגתי צילומים מדפוסי רש"י הראשונים, וראיתי שגם בהם עשו המדפיסים כבתוך שלהם, הוסיפו וגרעו כרצונם.

להלן דוגמא אי' מני אלף.

התחלתי מפסוק ב. כיון שלפסוק ראשון יש הרבה שינויים ואין מקום בקובץ זה.

לפני היו דפוסים: א: שנדפס בשנת רלה. ב: דפוס ספרד משנת רלו. ג: דפוס רומא ר"מ (יש אומרים שהוא יותר קדום אף מדפוס ראשון, ומקדימים זמן הדפסו לשנת רל כמו כל דפוס רומא. ד: דפוס בולוניה משנת רמב. ה: דפוס שונצינו משנת רמז. ו: דפוס אישאר משנת רנ. ז: דפוס ליבון שנת רנא. ח: דפוס נאפולי משנת רנא. ט: דפוס זמורא משנת רנב

פסוק זה חסר בצילומי דפוסי א, ד, ה, ז. בדפוס ח אין שינויים. בדפוסים ב, ג, ו, ט מופיעים השינויים דלקמן:

"תמה" - ב: תימה. ג: תימה. ט: תהו ותמה.

"שאדם" - ב, ו: כאדם.

"תוהה" - ב: שתוהה. ט: תוהא.

"בהו" - ב, ו: הדבר. ג: תוהו. ט: תהו.

"שבה" - ב, ו: ליתא. ט: שבא.

"תהו אשטורדישין בלע"ז" - ב, ג, ו, ט: ליתא.

"בהו שבה" - כן הוא גם גירסת המזרחי, ומדייק "שמה שכתב רש"י על "בהו שבה" אינו פירוש על מלת ובהו עד שנצטרך לומר שוי"ו של "ובהו" הוא במקום בי"ת ע"ש.

לכאורה הגירסא "על תהו" הוא יותר נכון, כיון שלדעת רש"י שהם ב' שמות נפרדים, אבל בדפוס ב, ו הגירסא "על הדבר", וגירסא זו לא נמצא במפרשי רש"י.

בכמה דפוסים הנפוצים "מקראות גדולות"

נוסף: "וונקראת הארץ כן כמו שנקראים רפאים ע"ש שכל הרואה אותם מתרפי ויהיה ו' ובהו במקום ב' כמו וה' שלחנו לרוחו". וזה נלקח מהרא"ם.

"ריקות" וצדו": רש"י אינו מפרש כמו האונקלוס "צדיא וריקניא" שקאי על תהו ובהו אלא שהם בי שמות נפרדים, ראה באברבנאל הרא"ם ובקיצור בשפתי חכמים, בדברי דוד להט"ז מבאר בארוכה פ"י רש"י ומקשה כמה קושיות "דבתחילה פ"י על תהו שמתמיה על בהו, משמע דבהו שייך ללשון תהו ומפרש אותו במה הוא תהו, וא"כ למה נאמר "ובהו" הוי"ו ראשונה יתירה, ותו "דתהו" למה לי, כיון שהעיקר הוא הבהו. ותו דהתרגום מפרש צדיא וריקניא, דצדיא הוא פירוש שלתהו וריקניא פירוש של בהו, ורש"י זכרם להיפך, ומתוך דהתרגום כתב דרך פירוש החלוק דתהו ובהו וע"כ הקדים צדיא וריקניא, כי צדיא הוא פירוש על תהו ובהו על ריקות, אבל רש"י גילה לנו שבכל אחד יש לימוד על צדיא או ריקות, וע"כ כתב תחילה סתם בתהו שהוא תמהון, ממילא תוכל לפרשו או על אחו' או על שניהם, ע"ש.

וראה בארוכה באב"ע שמפרש כהתרגום, [וכ"כ הרד"ק בסי' השרשים בערך בהה בשם חכמי המחקר] והרמב"ן מפרש שתהו הוא הכח היולי, ובהו על הצורה. וראה באברבנאל שהקשה כמה קושיות עליו.

כמה מפרשים כמו האמרי שפר הקשו כמה קושיות על שיטת הרא"ם.

הערה בפירש"י בהתחלת הסדרה

הרב משה לברטוב
 ~ תושב השכונה ~

בפסוק א' בראשית, מביא רש"י ס"ד בפ"י בראשית ברא, שחסר מלת הכל (בראשית הכל), ומסתייע מכמה פסוקים חסרי מלות. והפסוקים שמביא כולם מני"ך.

וצריך עיון הלא ריבוי פעמים בתורה מפרש רש"י שזהו מקרא קצר, לדוגמא מא, יג (הגם ששם מוסיף רש"י "לפי שאין צריך

לפרש, אך יש דוגמאות רבות שכנ"ל מפרש רש"י בחומש שזהו מקרא קצר).

ולכאורה ה"י אפשר לתרץ, שפה לא רק שמקצר ואינו מפרש מי, כ"א שחסרה מלה הנותנת פירוש והבנה בהפסוק, ועל זה מביא רש"י (רא"י האחרונה) מגיד מראשית אחרית שחסרה מלת דבר, אך א"כ למה מביא ראיות הקודמות.

נ ג ל ה

בדיקת הציצית

הת' אברהם קדוש
≈ תות"ל מגדל העמק ≈

ובגליון נ"א הערה ט"ו העיר הת' א.נ.ס. שיש להקשות עמש"כ אדמוה"ז בסי' ח' סט"ז "אם בדק טליתו והניחו במקום ידוע ולמחר מצאו כמו שהניחו א"צ לבדוק דודאי לא נפסלו הציציות בינתיים". ולכא"ו כיון שבסי' י"ד ס"ט כתב שמותר להתפלל בטלית חבירו שלא מדעתו א"כ יש לחשוש שנטלה חבירו ונשתמש בה ונפסלה ומדוע א"צ לבדקה שוב. ובגליון נ"ב ת"י הת' י.ל. שכיון שא"צ לקפלה כסדר הראשון דווקא א"כ ירגיש בעל הטלית ויבדוק.

ובגליון א' דר"ה ת"י הת"י י.ג.ס. באו"א (לאחר שדחה ת"י הני"ל) וכ' שכיון שכל הטעם שמותר להשתמש ללא רשות הוא משום דניחא ל"י לאיניש דליעבד מצוה בממוני' וזה אסור באם יש כילוי קרנא א"כ ודאי יזהר דלא תיפסל הטלית כששתמש בה ולכך אין לחשוש ואין צריך לבדוק.

והנה בפשטות הנפק"מ בין ב' התירוצים היא, שלפי ת"י האי אם יש לו לחשוש שנשתמש בה אחר צריך לבדקה, דכל הטעם שלי"צ לבדוק הוא משום שמסתמא לא נשתמש אחר דהרי נותרה מקופלת

כסדר הראשון משא"כ לפי תי' הבי' גם אם יש לחשוש שמא נשתמש בה אחר אי"צ לבדוק מחדש כיון שמסתמא בדקה האחר שנשתמש בה ושמר שלא תיפסל, כיון שאסור לו כלל להשתמש בה באם יש כילוי קרנא

והאמת יורה דרכו שהרבה יותר נראה כהתי' האי' והוא מחמת כמה טעמים.

ראשית שהרי כי אדמוה"ז שא"י"צ לבדוק רק אם "למחר מצאו כמו שהניחו" ולהדיא מורים דבריו שהטעם לכך הוא משום שודאי לא נשתמש בינתיים אחר דאלי"ה מאי נפק"מ אם מצאו במקום אחר או בקיפול אחר. ואם משום מקום שאינו שמור הוי"ל לכתוב "ולמחר מצאו במקום שמור בין אם הוא מקום שהניחו בין אם לא". שהרי אף שמוכיח הדבר (מה שמצאו במקום אחר) שהיתה הטלית בשימוש של אחר, מ"מ הרי ודאי שנשמר שלא לפוסלה מטעם הני"ל דלא יהא כילוי קרנא. והדברים ברורים ומבוררים.

עוד מה שנראה לדחות דבריו שהרי אפי' אם הוא עצמו נשתמש בה יום האתמול ולא בדקה הרי חייב לבדקה היום והוא הרי ודאי נשמר לבל תיפסל טליתו שלו ובכ"ז הצריכוהו לבדוק א"כ מה בכך שהאחר נשמר ג"כ מליפסול הטלית, כשם שמצריכים אותו לבדקה אף שנשמר שלא תיפסל באם הוא עצמו נשתמש בה כן נצריכוהו לבדקה כשאחר נשתמש בה אף שנשמר עלי' מלפוסלה. ואף שיש סברא לומר שאחר שומר טליתו של חברו יותר ממה שחבירו שומר על של עצמו (וזה עצמו תלוי בסוגי האנשים והטיבעיים - דודאי לא היינו סומכים ע"ז שמשום כך לא נצריכוהו לבדוק הטלית) מ"מ הרי אין לומר שמשום כך לא יצטרך לבדוק הטלית שהרי א"כ הי' צריך אדמוה"ז לחלק גם בבעל הטלית גופי' בין אם נשמר מאוד לבין אם שמרה באופן הרגיל ומכך שלא חילק משמע שבכל ענין צריך לבדוק וא"כ מאי נפק"מ שחבירו שומר על טליתו שלו יותר הרי בכל ענין צריך לבדקה.

עוד יש להקשות על דבריו שהרי מה שכתב שמותר להשתמש בה רק באם אין כילוי קרנא אין פירושו שמותר להשתמש רק באם וודאי לא יהי' כילוי קרנא אלא שמותר להשתמש בה שימוש

שבעצם השימוש אין כילוי קרנא וגם אין הסתברות גבוהה שיבוא על ידי שמוש זה כילוי קרנא וא"כ אף אם בסופו של דבר נתכלה הקרן אי"ז שהלקיחה היתה באיסור (באם לא פשע כמובן) וכאן הרי אפשר ששמר שמירה כשל בעה"ב וזה ודאי אינה פשיעה. דבשלמא אם ע"י שיתכלה הקרן לבסוף יתברר למפרע שהלקיחה היתה באיסור אז יש מקום לומר שנשמר מאוד לבל יתכלה הקרן אך באם נאמר שכשיתכלה הקרן (לא מחמת פשיעה) הלקיחה היתה בהיתר רק שיצטרך לשלם דמי תיקון הטלית וכדו' אי"כ הרי אין כל הכרח שישמר במאוד לבל תיפסל ועכ"פ שישמר יותר מאשר הרגילות להשמר בטלית וכשם שמצריכים את בעה"ב לבודקה כשנשתמש בה שימוש הרגיל כן נצריכהו לבודקה כשנשתמש בה חבירו שימוש הרגיל.

ולכן הרבה יותר נראה שבאם יש לחשוש שנשתמש בה אחר ודאי דצריך לבודקה שוב דיש לחשוש שנפסלה. ולתי' קושית א.נ.ס. הנ"ל אין לומר גם כתי' התי' י.ל. הנ"ל ממה שהקי' התי' י.נ.ס. עליו שזה לא בהכרח שכ"א יקפל שלא נסדר הראשון וגם מחמת מי שסובר שלכתח"י צריך כן לקפל כסדר הא', ועוד נראה לדחות שהרי לא כ"א מעיין היטב בקיפול טליתו אם היא בדיוק כסדר הראשון.

וע"כ י"ל שהוא כיון שמצא טליתו באותו מקום שהניח אותה ואם הי' אחר משתמש בה הרי הי' יכול להניחה במקום אחר שמה שאסור להניחה במק"א הוא רק כגון מבהכני"ס לביתו (סי' י"ד סי"י) אבל באותו בהכני"ס מותר אפי' במק"א, ויש עוד להאריך בזה ועוד חזון למועד.

ביאור מנהגינו בהבדלת מוצאי יום טוב

הרב צבי הירש לוסטיג
≈ מנהל חינוכי באהלי תורה ≈

במוצאי שמחת תורה דאזלינן מיני' ברך כ"ק אדמו"ר שליט"א על הכוס ולא שתה, התפלל ערבית, הבדיל על אותו הכוס ושתה.

וכן נהוג בכל בתי כנסיות במוצאי שבת לאחרי סעודת שלש סעודות.

מנהג זה מעורר לכאוי שתי תמיהות: א) למה אין מבדילין על כוס שני, הלא אין עושין מצוות (ברהמ"ז והבדלה) חבילות? ב) למה מפסיקין (עם תפלת ערבית) בין ברהמ"ז לטעימת הכוס?

כדי להבין יותר את השאלות ואת התירוץ שיש לומר בדרך אפשר, נקדים את מקור ההלכה:

הגמרא בפסחים קב' ע"ב מסיק שהבדלה וקידוש חדא מילתא היא, ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו. לפי זה אין לברך ברהמ"ז והבדלה על כוס אחד כשיש לו שני כוסות, ורק "אין לו שאני" כדאיתא בגמ' שם. וכן פוסק הראב"ד להלכה בפכ"ט מהלכות שבת הלי"ב.

אבל הרמב"ם שם מתיר לברך ברהמ"ז והבדלה על כוס אחד, ורק בקידוש וברהמ"ז אוסר בהלי"ג. מקור הרמב"ם הוא ממשנה בברכות פ"ח משנה ה' שמתיר לברך ברהמ"ז ולהבדיל על כוס אחד.

איך מישבים הפוסקים את הסתירה בין המשנה בברכות להסוגיא בפסחים?

רש"י והרשב"ם בפסחים קג ע"א ד"ה נר ומזון מפרשים, שהמשנה בברכות איירי באין לו אלא כוס אחד (וכן יפרש הראב"ד). אבל הרמב"ם אינו מביא כלל את ההלכה של "אין לו שאני". עיין במגיד משנה שהרמב"ם (וכן הר"ף) סובר שלאחרי התירוץ של "הבדלה וקידוש חדא מילתא היא", נדחתה התירוץ של "אין לו שאני", שכבר אפשר לחלק בין הבדלה לקידוש באופן חדש, שהבדלה וברהמ"ז שניהם על העבר (השבת שיצאתה והסעודה שאכל), וקידוש הוא על הלהבא (השבת שנכנס), וממילא לא צריכים עוד לתירוץ של "אין לו שאני" והיא נדחתה, עייש בסוגיא. נמצא שלמסקנא מותר לברך ברהמ"ז ולהבדיל על כוס אחד.

הראב"ד, רש"י ורשב"ם סוברים שגם הבדלה הוא על להבא, להבדיל בין השבת ובין החול שעתיד לבוא, ולכן בהכרח לישאר עם התירוץ של "אין לו שאני". נמצא שכשיש לו, אסור לברך ברהמ"ז ולהבדיל על אותו הכוס, שברמה"ז על לעבר (הסעודה שאכל) והבדלה על להבא (החול שעתיד לבוא), ותרי מילי נינהו.

בשלחן ערוך סימן רצ"ט סעיף ד' פוסק כהראב"ד. הפרי מגדים אשל ז' אמנם מפרש שהשו"ע באמת סובר כדעת הרמב"ם, אלא שזה שכאשר יש לו שני כוסות לא יעשם על כוס אחד, הוא רק על צד היותר טוב, אבל מותר.

אולם אדה"ז בשלחנו סימן רצ"ט סעיף ו' מפרש שהשו"ע סובר כדעת הראב"ד עיי"ש. וא"כ תמוה כנ"ל: הלא יש לנו עוד כוס, ולמה מבדילין על כוס ברהמ"ז? עוד כותב שם אדה"ז במוסגר, שאם יש לו עוד כוס, שצריך להבדיל **מיד** לאחרי ברהמ"ז כדי שיוכל לשתות מכוס ברהמ"ז בלי הפסק. ולמה מפסיקים אנתנו עם תפלת ערבית?

בקצות השלחן סימן צ"ד סעיף ג' בבד השלחן עומד על שאלה הראשונה ומתרץ עפ"י דברי אדה"ז בקונטרס אחרון סימן רצ"ו, שלדעת הרמב"ם שמותר לברך ולהבדיל על כוס אחד עדיף להבדיל על כוס ברהמ"ז כדי שלא לעבור על המצוות (בשתיית רכוס הבדלה לפני ששותה כוס ברמה"ז).

אבל התירוץ תמוה, שהרי לשיטת אדה"ז אנו לא קיי"ל כדעת הרמב"ם אלא כהראב"ד שאסור לברך ברהמ"ז ולהבדיל על כוס אחד, וא"כ איך עוברים על איסור זה?

ויש לתרץ עפ"י דברי אדה"ז בקונטרס אחרון בסימן זה (רצ"ט) גופא, שהיכא שיש הפסק בין קדושה אחת לשני' לא נקרא חבילות, עיי"ש ראיתו מתוס'.

ועד"ז מביא באנצקלפדי תלמודית ערך אין עושין מצוות חבילות חבילות (ועיין שם בהערה 34) בשם שכה"ג, הובא בפמ"ג סימן רע"א אשל י"ח.

החילוק מובן בפשטות, שהרי הרמב"ם פסחים ק"ב ע"ב כותב שטעם האיסור של חבילות חבילות הוא שנראות עליו כמשא, ומובן שאם אין הקדושות בבת אחת אינו נראית עליו כמשא.

ועפ"ז כאשר מפסיקין בערבית בין ברהמ"ז להבדלה מותר לעשותם על כוס אחד, שלא נקרא חבילות חבילות. בקונטרס אחרון הנ"ל איירי שההפסק בין הקדושות הוא ברהמ"ז, ועאכו"כ ערבית, שארוכה מברהמ"ז, הוי הפסק.

והשתא דאתינן להכא שאין בזה איסור, י"ל שמוטב לעשותם על כוס אחד כדי שלא לעבור על המצוה של שתיית כוס ברהמ"ז דברי אדה"ז בקו"א שמביא בקצות השלחן הנ"ל. ועוד סברא שמוטב להבדיל על כוס ברהמ"ז מצינו במפרשים לדעת הרמב"ם שיש לעשות מצוה במה שכבר עשה מצוה, ע"ד עירוב תבשילין שיש לבצוע עליו לחם משנה מהאי טעמא, עיין שו"ע אדה"ז סימן תקכ"ז סעיף כ"ה.

ומכיון שיש טעמים אלו שעדיף להבדיל על כוס ברהמ"ז, כבר כדאי להפסיק בערבית בין ברהמ"ז לשתית הכוס, שבלא"ה צריך לעשות הפסק, שאפילו אינו מתפלל ערבית מוכרח הוא להבדיל בין ברהמ"ז לשתי ולעשות הפסק קצר עכ"פ, היות שאסור לו לשתות לפני הבדלה. ומה שכותב אדה"ז שיש לשתות מיד, הוא רק אם עושין ברהמ"ז והבדלה על שני כוסות, אז אין לו לעשות הפסק ארוך. אבל מכיון שאנחנו עושין ברהמ"ז והבדלה על כוס אחד, חייבים אנחנו להפסיק בערבית כדי שלא יהי חבילות חבילות כנ"ל.

במלים אחרות: המעלה שיש בברהמ"ז והבדלה על כוס אחד (שלא לעבור על המצוה, ולעשות עוד מצוה על אותו כוס), גדולה מהחסרון של הפסק ארוך לגבי הפסק קצר. וכ"ז מכיון שאין איסור של חבילות חבילות במקום שיש הפסק ואינן נראות עליו כמשא, ומיושבים שתי התמיהות.

המלך אין דנים אותו

הת' עקיבא וגנר

≈ תות"ל 770 ≈

איתא ברמב"ם פ"ג הי"ז מהל' מלכים וז"ל כבר ביארנו שמלכי בית דוד דנים אותם ומעידין עליהן אבל מלכי ישראל גזרו חכמים כו' ולא מעיד ולא מעידין אותו מפני שלבן גס בהן ויבא מן הדבר תקלה והפסד כו' עכ"ל. והוא כמבואר בסנהדרין יט. דמה דמבואר שם במתני' יח. המלך אין כו' ולא מעיד ולא מעידין אותו הוא רק במלכי ישראל משום מעשה שהי' ולא במלכי בית דוד.

ועיין בכ"מ לרמב"ם שם שכי' "וכי רבינו במלכי בית דוד ומעידין עליהן ולא כתב שהן יעידו משום שלא ירעו מכהן גדול שאינו מעיד לשום אדם אלא למלך" והיינו דאע"פ דמתני' הנ"ל קאי רק במלכי ישראל, מ"מ לענין דינא גם מלכי ב"ד אינם מעידין במכ"ש מכהן גדול.

וז"ל הרמב"ם בפ"א הי"ב מהל' עדות "היי' העד חכם גדול והיי' בב"ד פחות ממנו בחכמה הואיל ואין כבודו שילך לפניהם . . . יש לו להמנע, בד"א בעדות ממון אבל בעדות שמפריש בה מן האיסור כו' הולך ומעיד שנאמר וכו' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרבי", ובה"ג שם כהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך כו' אבל בשאר העדויות פטורי' עכ"ל, וכי בכ"מ שממה שסתם הרמב"ם בכהן גדול משמע דבכהן גדול לא שני לי' בין עדות ממון לעדות שמפריש בה מאיסור, ע"כ והיינו שכהן גדול ומלך לעולם אין מעידים (ובהל' מלכים שם נסתפק בזה הכ"מ במלך ובכה"ג).

וע"ש בלחם משנה שחולק על הכ"מ בזה דמביא ראי' דהברייתא דוחתעלמת הוא דוקא בעדות ממון וכי שהרמב"ם סמך עצמו עמ"ש לפני' בצורבא מדרבנן, ועי' עפ"ז במשנה למלך שם שכי' ע"ז "לדעתי קשה הוא דלאפרושי מאיסורא כקטן כגדול חייבים לילך בכ"מ להעיד ואפי' כה"ג ואפילו מלך ואין חכמה ואין

תבונה כזו וכן כתבו התוס' בפשיטות וכו' ור"ל גי"כ שהרמב"ם סמך עצמו אמ"ש לפניו.

ועפ"ז לכאורה ילה"ב סברת הכי"מ דהרי מפורש בשבועות ל ע"ב לענין צורבא מדרבנן הני מילי בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה גוי כל מקום שיש חילול ה' וכו' וא"כ מהו הסברא לחלק במלך וכהן גדול?

ואולי אפ"ל בזה דהנה יסוד הדין בכה"ג הוא בסנהדרין יח ע"ב אמאי דקתני במתניי דכה"ג מעיד דמקי בגמי' מעיד והתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד כהן והוא בבית הקברות זקן ואינו לפי כבודו או שהיתה וכו' אר"י וכו', ופירש"י בד"ה והתעלמת אלמא כבוד הבריות דוחה כזו וה"נ זילותא הוא לכה"ג ליתי לאסהודי בבי"ד עכ"ל.

אך אולי אפ"ל דלשיטת הרמב"ם יש חילוק בין מה דצורבא רבנן אינו מעיד - שהוא ע"ד זקן ואינו לפי כבודו - למה דכה"ג ומלך אינם מעידים - ד"ל דזהו בדומה לכהן והוא בבית הקברות כדלהלן.

דהנה הא דתי"ת אינו מעיד הוא - כלשון הרמב"ם - עשה דכבוד התורה עדיפא, והיינו שישנו ענין צדדי ועשה צדדי דכבוד התורה, שפוטרתו מלהעיד כשהוא שלא לפי כבודו, ובדרך ממילא אם הוא במקום שיש חילול ה' דאין חולקין כבוד לרב אז אין לו את הפטור הצדדי ושוב חייב להעיד.

אבל במלך י"ל הסברא דא"יז שיש דין צדדי דכבוד המלך שפוטרתו מלהעיד, אלא שההעדאה הרי היא **בסתירה ובניגוד** לעצם ענינו של המלך בתור מלך, שהרי מציאותו וגדרו של המלך הוא מה שהוא משכמו ומעלה **גבוה** ומורם מהעם, והעם כולם הם שלו (וראה לקו"ש דשופטים מחזור זו), ולכן לא **שייך** מצד מציאותו בתור מלך שיעיד בבי"ד, וא"יז ענין צדדי אלא כל ענינו של המלך שולל האפשריות להעיד. ועד"ז אפ"ל בכה"ג דגדרו ומהותו הוא שהוא **מורם** מהעם ולכן אינו **שייך**

לו שיעיד בב"ד, וע"ד כהן והוא בבית הקברות, דלא שייך שילך לשם, וק"ל.

ולפ"ז יובן דבזה לא יהי' שייך הסברא של "במקום חילול הי' וכוי" דאי"ז ענין של חולקין כבוד לרב גרידא, כ"א זהו בסתירה לכל מציאותם.

ועפ"ז יוצא ג"כ דענין זה הוא הוא ג"כ היכא דלא שייך הדינים מאיזה טעמים, וגם בערכאות של עכו"ם וכוי"ב דאין נוגע להם הדינים וכוי' מ"מ ענין זה לא שייך מצד המציאות וכנ"ל, וק"ל ולא באתי אלא להעיר.

כפרות לעובר

הת' חיים בן-דאן
≈ ישיבת תות"ל ברונאו ≈

בשו"ע אדה"ז סימן תר"ה ס"ג "לפיכך אין לוקחין למעוברת אלא ב', דאם העובר זכר הרי יש כאן תרנגול אחד ואם העובר נקבה די לה ולאמה בתרנגולת אחת וי"א...".

וצ"ל דהלא כל ענין התרנגול הוא לכפרה ואצל עובר לכאורה לא שייך עבירות שיצטרך לכפרה*.

---

* ראה הביאור בזה בלקו"ש חלק כ"ב שיחה א' לפ' תזריע, וש"נ. וראה גם הערות וביאורים גליון פ"ח סי' ח' בארוכה בענין זה.

ש ו נ ו ת

ציונים למאמרי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

הרב שלום יעקב חזן
≈ שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א ≈
רטיפה ברזיל

ציונים למאמרי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נייע המיוסדים לכאורה על מאמרי שנת **תרע"ח**. בנוסף על הציונים שבמפתח המאמרים דסה"מ תרע"ח, הוצאת תשד"מ, שלא נעתקו כאן. חלק מהציונים נסמנו כבר במאמרי אדמו"ר מהוריי"צ.

עשה לך: ראה ד"ה זה תרפ"א.

אנכי מגן: ראה ד"ה אחר וגוי דבר ה' תרפ"ד. ד"ה אגורה וד"ה אמרת ה' תרצ"ה. ד"ה אנכי מגן תרצ"ט.

קטנתי (הא'): ראה ד"ה זה וד"ה פדה בשלום תרח"ץ.

פדה בשלום: ראה ד"ה זה תרצ"ט.

קטנתי (הב'): ראה ד"ה כי שמש תרצ"ב.

ויגש: ראה ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט.

לכן אמר: ראה ד"ה למען ידעו תרפ"ב. ד"ה ואתה תצוה תרפ"ד.

וה' הולך: ראה ד"ה זה תרפ"ב.

וכל העם: ראה ד"ה לריח שמניך תרפ"ג. מאמרי שבועות תש"ו.

ויקרא: ראה ד"ה זה תשי"ה. ד"ה וידבר אלקים (הבי' תרצ"ט).

ועבר ה': ראה ד"ה ועברתי וד"ה המשל תשי"ה.

ששת ימים: ראה ד"ה ויאמר משה תר"פ, ד"ה ועשו לי מקדש תרפ"ה. ד"ה וטהר לבנו תרפ"ח.

ויט משה: ראה ד"ה זה תרח"ץ.

ויהי ביום השמיני: ראה ד"ה זה תשי"ד. תשי"ה.

כי כאשר: ראה ד"ה זה תרפ"א. תרפ"ה. ד"ה מי כמוך תרפ"ח (פי"ד ואילך). ד"ה אמר ר"ה תשי"ד.

כשמן הטוב: ראה ד"ה זה תרפ"ה.

להבין ענין הילולא: ראה ד"ה אני לדודי תרצ"ו (תשי"ח).

המזבח עץ: ראה מאמרי חגה"ש תרצ"ו פיה-ו, פט"ו ואילך.

ועתה יגדל: ראה ד"ה זה, וד"ה ואני תפלתני, וד"ה כי לא יטוש תרצ"ד.

אלה מסעי: ראה ד"ה שופטים תרפ"א (פי"ד ואילך). ד"ה על כן יאמרו תרפ"ד.

וידעת היום: ראה ד"ה זה, וד"ה דעו כי ה', וד"ה איש יהודי תרצ"ג.

את הוי': ראה ד"ה כל המאריך תרפ"ו.

≈ ≈ ≈

ציונים למאמרי כ"ק אדמו"ר מהור"י נ"ע המיוסדים לכאורה על מאמרי שנת עטר"ת, בנוסף על הציונים שבמפתח המאמרים

דסה"מ עטר"ית הוצאת תשמ"ח, שלא נעתקו כאן. חלק מהציונים
נסמנו כבר במאמרי אדמו"ר מהור"י צ.

זה היום . . והנה בכדי: ראה המשך מאמרי תשרי תרצ"ה פרק
ח' ואילך.

להבין ענין שמח"ת: ראה ד"ה העושה סוכתו תרצ"ט.

ויקח ה"א: ראה ד"ה זה תרח"ץ.

וירח ה': ראה ד"ה זה וד"ה ויחד לבבנו תרח"ץ.

ויאמר וגו' לך: ראה ד"ה ויטע אשל תרח"ץ.

ויאמר וגו' אד': ראה ד"ה ביום השמע"צ תרפ"ה (תשי"ח) פרק
כז ואילך. ד"ה עלה אלקים תרצ"ט. ד"ה אני א-ל תשי"ד.

וירא אליו: ראה ד"ה אני הו"י תרח"ץ.

ויהיו חיי שרה: ראה המשך שבועות תרצ"ז.

פדה בשלום (הא'): ראה ד"ה קטנתי תרפ"ז.

כל המאריך: ראה ד"ה כל המאריך וד"ה אהללה היש"ת.

נר חנוכה: ראה ד"ה אתה ברחמך תרח"ץ.

החדש הזה: ראה ד"ה טוב שם תרפ"ז.

ועבדתם את הו"י: ראה המשך שבועות תשי"ג פ"ג-י"ח.

כי תשא: ראה ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז.

חייב אינש: ראה ד"ה אני ישנה תשי"ג.

אנכי הי"א: ראה די"ה מה רב טובך, ארוממך, וירא ישראל תרצ"ב.

ויולך ה': ראה די"ה טוב לי תרצ"ז. די"ה ואני תפלתי תשי"ג.

דבר וגו' קדושים: ראה די"ה יפה שעה, רשפי רשפי אש, תניא שבעה תרצ"ז.

איש על דגלו: ראה די"ה זה היש"ת.

ביום השני: ראה די"ה זה היש"ת.

והי' לכם לציצית: ראה די"ה חביב אדם, חביבין ישראל תרצ"ו.

פנים בפנים: ראה די"ה זה תרצ"ז. די"ה ביום השמע"צ תשי" פלי"א ואילך.

ראה אנכי: ראה די"ה וייצר הי"א תרפ"ה (תשי"ח) פלי"ג ואילך.

שופטים: ראה די"ה זה תרפ"א. תרצ"ט.

ולא אבה: ראה די"ה קול קורא תשי"א.

אני לדודי: ראה די"ה לך אמר לבי תרצ"ו.

~~~~~

ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ

הרב מ"מ מאראזאוו

≈ תושב השכונה ≈

ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך, למחות זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה (רמב"ם הל' מלכים בתחלתו וגם בסנהדרין).

כדאי לציין: שהמאמר הראשון של כ"ק אדמו"ר מוהרשי"ב נייע מתחיל **כתר יתנו לך כו'**, והאחרון שלו והראשון של בנו מ"מ כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ נייע מתחיל **ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד כו'**, והאחרון שלו והראשון של להבדל לחיים טובים ארוכים ולשלום כ"ק אדמו"ר שליט"א מתחיל **באתי לגני כו'** (לשון השכינה בימי חנוכת הבית דשלמה בשה"ש).

אם יש להרבות בשמחה בט"ו באדר ראשון

הרב ישכר דוד קלוזינר
 ≈ נחלת הר חב"ד ≈

בהתועדות ש"פ תצוה תשמ"ט כתב בהערה 103: "פשטות לשון הרמ"א (סו"ס תרצז) ד"י"א שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון ואין נוהגין כן, מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד", משמע, דב"משתה" כוונתו למשתה של שמחה, וצ"ע שלא כלל בזה גם שושן פורים קטן - כבהתחלת הסימן ובפרט שמסיים "תמיד" עכ"ל.

והנה בגליון תפו כתבתי באורך לבאר שהכוונה בזה, דכיון שהרמ"א מביא לגבי י"ד שבאדר ראשון הדיעה ש"אין נוהגין כן" (להרבות במשתה בי"ד), ומסיים ש"מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים", אי"כ גם בט"ו שבאדר ראשון הו"ל לחוש לדעת המחמירים (מנהגים, לבוש, אל"י רבה), ומה שמסיים "תמיד" רק מוסיף בהתמיה, ועפ"מ"ש בלקו"ש ח"א (ע' 175) דהיכא שיש איזה סברא שיש לשמוח צריך לקיימו, אי"כ בודאי שהי' הרמ"א צריך להזכיר בהדיא "ט"ו" - "כבהתחלת הסימן" [יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלין על פניהם ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, ואסורים בהספד ותענית וכו'"], ובזה תרצתי קושיות המערכת שבגליון סב (ס"ב) בהערות התי' ואני"ש של כפר חב"ד ע"ש.

והנה בגליונות סז, סח שבכפר חב"ד הרבו להשיג על הביאור הנ"ל, ומסקנת הדברים כתב התי' מ.מ.ק (בגליון סח

סייג): "אך השתא לכאוי אין מובן כלל מה נתחדש אחרי שכי "תמיד", דהרי גם בלא המלה "תמיד" אין שום הבדל בין י"ד לט"ו, דאותה הסברא המכריחה שיש להרבות בשמחה בי"ד (דמצד ספק "יש לחוש לדעת המחמירים") היא **גופא** מכריחה שיש להרבות בשמחה גם בט"ו, וא"כ מזה שהרמ"א אומר שיש להרבות בשמחה בי"ד הי"ז **הכרח גמור** מצד הסברא דס"ל להרמ"א שיש להרבות בשמחה גם בט"ו, והסיבה שלפני שכי "תמיד" אמרינן דס"ל שיש להרבות בשמחה רק בי"ד, היינו משום דההוכחה מה"קרא" - **מדברי** הרמ"א שמביא רק י"ד ולא ט"ו - חזקה יותר מההוכחה מצד **הסברא** שאין הבדל בין י"ד לט"ו.

[מעניין:] קודם הקשה (בגליון ס"ב ס"ד) שלפני "תמיד" אין שום קושיא (ותירצתי זאת בגליונות ס"ד ס"ו, ועתה מקשה קוי הפוכה ממש, ואומר שזה הי' כוונתו בראשונה).

וצ"ב מה נתחדש אחרי שכי המלה "תמיד", דהרי ההוכחה מהמלה "תמיד" שיש להרבות בשמחה בט"ו אינה הוכחה מ"קרא", שהרי הכרחנו לעיל שהמלה "תמיד" אינה כוללת ט"ו, אלא היא הוכחה **מסברא** בלבד (דמזה שכותב "תמיד" מוכח דס"ל **הסברא** שאם יש איזה סברא לשמחה צריכין לקיימו, וסברא זו מחייבת שיש להרבות בשמחה גם בט"ו, ולכאורה אינו מובן מאי אולמיה דהאי סברא מהאי סברא, דסברא זו ד"תמיד" דוחה ההוכחה מ"קרא" (דלכאורה הוא **להיפך ממש**, דהסברא דאין הבדל בין י"ד לט"ו חזקה הרבה יותר, דהרי הרמ"א **מביא** י"ד, וכותב שהוא משום ש"יש לחוש לדעת המחמירים", וא"כ ברור - מצד הסברא - דכ"ה גם בט"ו, משא"כ הסברא ד"תמיד" שהיא רק דיוק בלשון הרמ"א, דס"ל סברא **כללית ומופשטת** דבכל מקום שיש סברא לשמחה צריכין לקיימו)? ועל תמיה זו טרם ענה הרב הנ"ל שום תירוץ, וצ"ע עכ"ל.

[כל פעם מחדש תמיה חדשה, ואומר שזה הי' תמיהתו הראשונה].

ולק"מ, דבאמת הסברא ד"תמיד" אינו דוחה כלל ההוכחה מ"קרא" דס"ל שיש להרבות בי"ד בלבד, ואין בה"תמיד" שום ביורר כלל לגבי עצם הסתירה, ועדיין נשאר ההוכחה ממה שלא

הזכיר ט"ו בהדיא כמו י"ד, רק ההוספה מ"תמיד" הוא, דכשיש ספק לשמוח צריכים להחמיר, וזה מחזק עוד יותר את ה"צ"ע"י, שבודאי לפי"ז הו"ל לכתוב בהדיא ט"ו, (דלדעת הרמ"א עצמו, כשיש ספק צריכים להחמיר, וכאן כשיש מחלוקת אם להרבות במשתה בט"ו, בודאי דלדעת הרמ"א עצמו הי' צריך להחמיר גם בט"ו להרבות קצת בסעודה).

והשתא כיון שיש סתירה ברמ"א עצמו (שעדיין נשארת גם לאחר שכי' "תמיד"), ולא יודעים מה לעשות בפועל, ע"כ צריכים להחמיר בזה גופא (ונכלל סתירה זו גם בספק), ונקטינן לחומרא גם בספק זה, כפי ששמע "תמיד", אבל אין כאן שום הכרעה ובירור בהסתירה עצמו, וכמו ששמע באל"י רבה (סי' תרצז ס"ב בלבוש) שכתב: "להרבות בהם וכו' משמע אף בט"ו, וכ"מ במנהגים, אבל לשון הרמ"א ומ"מ חייב להרבות

בי"ד כו' משמע לא בט"ו, ואפשר שנכלל במה שסיים וטוב לב משתה תמיד" - הרי דהבירור שם אינו החלטי כלל, די"אפשר" הכוונה שקיים עדיין הסתירה בלשון הרמ"א, והי"נ בלשון הלקו"ש בח"א "ווייסט אויס" משמע כן, ולפי"ז אי"ש מאד בהבנת ה"צ"ע"י ולק"מ.

~~~~~

הערות לס' השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת.

הרב דוד גלבשטיין
 ≈ ירושלים ת"ו ≈

- א -

בשיחות רבות כותב המו"ל כי הן "עפ"י רשימת השומעים", וצ"ע"ק מאין לקוחה קביעה החלטית זו, והרי סגנון של רבות משיחות אלו מוכיח עליהן שהן מרשימותיו של כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ וראה בשיחות חגה"פ תרצ"ו שנרשם עליהן (עמ' 129 הע' 1) שהן מרשימת השומעים, ואילו בעמ' 140 הע' 72 מביא שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתייחס לשיחה זו כיומנו או רשימתו של כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ.

- ב -

בעמ' 114 מובא הספק בשנת הולדתו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, האם בסוף תקמ"ח או בסוף תקמ"ט. ובהע' 33 מציין ל"התמים" (רשימה משנת תער"ב, שכ"ק אדמו"ר מהורשי"ב הוכיח שהצ"צ נולד בסוף תקמ"ח), ולשיחת אחש"פ תרצ"ה (והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם, שהספק הוא האם נולד בסוף תקמ"ט או בסוף תק"ט), ול"היום יום" (שמפורש שם שנולד בשנת תקמ"ט).

ויש להעיר מרשימות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ביומנו משנת תרנ"ט (נדפס ביקובץ מכתבים שבסוף התהלים) ששם מספר כ"ק אדמו"ר הצ"צ שביום א' דר"ח אלול תקנ"ח ה' הוא בן תשע שנים. ולפי זה נולד בכ"ט אלול תקמ"ט.

- ג -

בעמ' 194 שורה 3: הפסקות משלש. ובהע' 10 (על התיבות הללו): אולי חסרים כאן איזה תיבות, ובסעיף שלאח"כ: משבת לשבת. עכ"ל. והנה פשוט שאין חסרות כאן תיבות, והתיבה 'משלש' אינה אלא ראשי-תיבות: משבת לשבת.

תשי"ג

הרב אהרן מרדכי הכהן ווייספיש
≈ מנציטער אנגלי ≈

בקשר עם סימן השנה "תשי"ג ראו לציין המובא בספר "סדר הדורות" בשנת ג"א תשי"ג, וזה לשונו: בנין הבית נשלם תשי"ג. עכ"ל. (זה הי' בנין הבית ע"י הורדוס המלך).

"ניגון להקפות" — מניגוני אדמו"ר הזקן?

הח' שמואל קראוס

≈ תות"ל 770 ≈

ידוע שבין עשרת הזכויות של אדמו"ר הזקן חישובו זקני החסידים גם את "עשרת הניגונים" שחיבר בעצמו, הפועלים על השומעים התעוררות תשובה ודביקות (ראה לקו"ד ח"ד ע' 1436, אג"ק אדמו"ר (מהור"י) נ"ע ח"ג אג' תתו, היום יום ע' צט. ובכ"מ).

בשנת תרצ"ו ביקש כ"ק אדמו"ר נ"ע מהחסיד ר' משה יאנובסקי ע"ה לרשום את ניגוני האדמו"רים, ובראשם "עשרת הניגונים" של אדה"ז, ולכתבם בספר, ועל האפשרות לדעת אותם הוא כותב (אג"ק שם): "בהיותנו בראסטאו באחד המועדים, לימד הוד כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה את ידי"ע החסיד ר' אלחנן שי [מרוזוב] את העשרה ניגונים של רבינו הגדול הנ"ל והנני חושב שבודאי יודע אותם". אלא שלפועל יצא הדבר רק בשנת תשי"ט, עם הופעתו של 'ספר הניגונים' ע"י חברת 'ניחח' ובעריכת הרה"ח שמואל זלמנוב ע"ה (הטעם שלא יצא אז וגם היום) בהוצאת 'קה"ת' - לפי ששמעתי פעם - מאחר ודעת האדמו"ר נ"ע היתה שבכך יהא כעין נתינת "אחריות" על כל הניגונים עם דקדוקיהם).

בפתח "מפתח הניגונים" שם כותב הרש"ז [הציונים שבסוגריים הם של המספר הסידורי של הניגון כפי המופיע שם]:

"במשך הזמן הארוך . . . נשכחו במקצת הניגונים, וקשה לברר ולעמוד על בורין ודיקנותן של כל התנועות מעשרת הניגונים האלה, ואמנם מה שידוע לנו בבירור הם הניגונים דלקמן: ניגון בן די בבות (א), א-לי אתה ואודך (ג), קול דודי דופק (ה), אבינו מלכנו (ו), דבקות חב"ד לתפלות ר"ה (ט). ושאר הניגונים, אעפ"י שמיוחסים לרבנו הגדול, אבל לא יכולנו לברר לע"ע, אם הם נכנסים לכלל עשרת הניגונים או שהם חוץ לכלל זה, ומטעם זה ספחנו למאסף זה עוד ניגון אחד (י"א), שמיוחסים אותו ג"כ לרבנו הגדול" [1]. שאר הניגונים

המובאים שם בכלל "עשרת הניגונים": "כאיל תערוג" (ב); "צאינה וראינה" (ד); "לכה דודי" (ז); "דבקות חביד לתפלות שבת" (ח). "בני היכלא" (י). 2. הניגון הי"א שביספר הניגונים הוא "ניגון ישן" (וצי"ע למה רק עליו כותב שם במפורש ש"אינו ברור אם הנהו מעשרת הניגונים"). 3. על הניגון "בני היכלא" כותב שם ש"יא שמחברו הי' הרה"ח ר' הלל מפאריטש. 4. עוד מביא שם הניגון (כ) הידוע בשם "שלוש תנועות" כשהאחרונה בהם היא מאדה"ז, אך ניגון זה לא נכנס משום מה למאסף עשרת (י"א) הניגונים (עוד על ניגון זה ראה רשימות דברים בעת הסעודות סוכות תשכ"ז).

על יסוד הדברים האלו - שרק חמשה מתוך "עשרת הניגונים" ידועים בבירור - נעתקו 11 הניגונים הנ"ל ב'ספר התולדות' של אדה"ז (הוצאה חדשה - תשמ"ו), כאשר רק על החמשה הנ"ל מצויין שהם "בבירור מעשרת הניגונים".

אמנם בכרך השני של 'ספר הניגונים' שיצא לאור בשנת תשי"ז נרשם שנית אחד הניגונים המסופקים - "צאינה וראינה" (קעו), ובימפתח הניגונים" נכתב ש-"הניגון הזה נרשם מפי החסיד ר' דוד ליב מרוזוב, ששמעו מאביו הרה"ח ר' אלחנן דוב שלמד העשרה ניגונים מפי כ"ק אדמו"ר הרשי"ב ני"ע", וכך נכתב שם גם על הניגון "דביקות חביד לתפלות שבת" (קעח), וגם נרשם שוב הניגון (קפב) "שלוש תנועות" שנרשם מפי הנ"ל, אשר - "וכפי עדותו הניגון הזה נמנה בין עשרה הניגונים של כ"ק אדמו"ר הזקן ני"ע" (ולמען מרשימות דברים מסעודת ליל ב' דחגה"ס תשי"ל (בלתי מוגה), ששם: "שאלה: ישנם ניגונים המיוחסים לאדה"ז כמו העשרה ניגונים, ואיך נשתלשל הניגון של ג' תנועות שהוא ביחד עם הבעשי"ט והמגיד. אד"ש: ב' תנועות הי' המגיד מנגן (תנועה שלו עם תנועת הבעשי"ט) ואדה"ז ניגן ג' התנועות"]. בנוסף לזה נרשם שם גם הניגון (קפא) "צמאה לך נפשי" שהוא "מיוחס לכ"ק אדמו"ר הזקן, אבל אינו ברור אם הוא מהעשרה ניגונים הידועים שחיבר בעצמו" (נרשם עוד בשנת תשט"ו ב'קובץ ליובאוויטשי חוברת א' ע' 8-127).

אם כן נמצאנו למדים על 13 ניגונים המיוחסים לאדמו"ר הזקן - ולהעיר מרשימות דברים מסעודת ליל ב' דחגה"ס תשכ"ט (בלתי מוגה) ששאל ר"י"כ: אם ישנם עשרה ניגונים של אדה"ז? [וענה] אד"ש: כן, בסי' הניגונים, ועל ה"י"א" יש ספק".

כמו כן נמצאו 8 ניגונים היידועים בבירור"י שחיברם בעצמו ושהם מ"עשרת הניגונים" (בהנחה שגם את הניגונים קעו/קעח שמע הרד"ל מרוזוב מאביו בתור ניגונים השייכים ל"עשרת הניגונים"), וכך הי' לעני"ד ראוי להרשם ביספר התולדות.

עוד יש להעיר לניגון נוסף המופיע שם בכרך ב', והוא "ניגון להקפות" (קפה), עליו נכתב שם: "ניגון שמח ועליו. הרה"ג והרה"ח המפורסם ר' לוי יצחק שניאורסאהן הרב דיעקאטעריניסלאוו - אביו של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש - אמר שמקובל בידו שהניגון הזה שרו בעת הקפות שמחת תורה אצל כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע. נרשם מפי החסיד ר' פנחס אלטהויז, ששמעו מהני"ל".

— **אשר יתכן** ולפי"ז יש להוסיף גם ניגון זה לניגוני אדמו"ר הזקן (אם נאמר שניגון זה הוא בגדר "מיוחס" לאדה"ז) ובמילא אפשר שגם נמנה על "עשרת הניגונים" (או נאמר שניגון זה הוא כניגון שלפניו (קפד) רק "מיוחס לחסידי רבנו הגדולי").

איך שלא יהי', הרי לנו עדות על ניגון זה שלא חיברו הרלו"צ - כפי שמקובל אצל רבים לחשוב - אף שבכמה מקומות, בכתב ובעל-פה, נקרא ניגון זה על שמו ("ידעם טאטעינס ניגון"), ובענין זה ראיתי לנכון להעתיק קטע מרשימה (בלתי מוגה, ובלשון משובשת) מהר"ד שבסעודת ליל שמע"צ תשכ"ט:

"רז"ד [הגה"ח ר' זלמן דבורקין ע"ה, אבי"ד דכאן]: בענין הניגון המיוחס לר' לוי"ק אבי כ"ק אד"ש, שניגנו זה אצל הקפות אדה"ז, והרשי"ג העיר שגם הוא שמע כן, והרז"ד הוסיף שאם כ"ק אד"ש סיפרה שאביו הי' מנגן זה בהקפות.

כ"ק אד"ש: מאביו שמע בעצמו, אבל לא שאלו על המקור. וכן כשהייתי בראסטאו ופעטערבורג, אצל הקפות כ"ק מו"ח אדמו"ר לא שמעתי"י] - מזה משמע שניגון זה שרו אז בעת ההקפות אצל האדמו"ר, ולא את הניגון האחר אותו הי' מקובל לשיר **תמיד** להקפות (עד ג' שנים האחרונות. אגב: הניגון ההוא נרשם ביספר הניגונים (קסה) כ"ניגון ריקוד"י!)).

— **עכ"פ**, מובן שאין בזה בכדי לשנות את קריאת הניגון על שם הרלו"צ, על שם שמרגלא בפומי' לנגנו (ובפרט שלא ידוע על ניגון אחר שכזה).

לזכות

כ"ק אדמו"ר שליט"א

נשיא דורנו

לאריכות ימים ושנים טובות

*

לרגל יום הבהיר כ"ו תשרי - היי תהיי שנת נסים

יוט בו יצא הפס"ד לעיני כל העמים

דין נצח

*

ויהי רצון שיראה הרבה נחונ משלוחיו, תלמידיו,

חסידיו ומכלל ישראל, וינהיג את כולנו

מתוך בריאות הרחבה ונחת,

ונזכה בקרוב ממש לביטול גזירת "מיהו יהודי",

ושיתקיים **דין נצח בכל**, עד לדין נצח הכללי -

ושנזכה בקרוב ממש לעלות, כל בניי שליט"א,

קוממיות לארצנו הקדושה, ומלכנו בראשינו,

בהתגלות מלך המשיח - נאו!